

Baby néni volt a széles erdélyi magyarörmény rokonság „számontartó jó szelleme”. Négy évtizedre visszamenőleg nem emlékszem családban olyan keresztelőre, esküvőre, vagy temetésre, ahol ő ne jelent volna meg, számontartva mindenkit, megismerve az újakat és beillesztette a fejében lévő „családfába”, valamint rákérdezett a távolmaradottakra.

Fodor Istvánnal, (nekem Pista bácsi) kötött házassága gyermektelen volt. De Pista bácsinak két unokaöccse teljesen árván maradt a háború után Erdélyben. A legvérmesebb ötvenes évek elején, amikor a legapróbb dolgot is százszorosán nehéz volt elintézni, Baby néni elérte, hogy Fodor Bandit és Pétert (talán 6-8 éves kicsi fiúk voltak akkor) áthozassa. Ebben segítségére volt az adandó kapcsolatrendszer: a Párizsi utcában működő szalon határozottan a legjobb egy-két műhely közé tartozott és a Magyar Dolgozók Pártja korifeusainak feleségei még a lódenkabátos időkben is szerettek öltözködni...

A két fiút tisztességgel felnevelte, ahelyett, hogy valamelyik hírhedt romániai árvaházban lelték volna csúfos végüket.

A szalon jövedelme anyagilag azt jelentette Baby néni számára, hogy ha egy háromszéki templom megsegítéséről volt szó, ha segítségre volt szükség egy ottani rokon sírjának rendbetételéhez, stb. stb., akkor az ő küldeménye mindig megjelent. Egy alkalommal - talán két éve - azzal hívott fel: „Ismét olvasom apád könyvét, a Háromszéket. Gyönyörű!” (A Háromszék nem alkuszik című, 1973-ban megjelent történelmi regényről van szó, amelyet a szerző az elsők között Baby néninek dedikált.) Mert az efféle dolgokat, értékeket is számon tartotta.

Remélem vagyunk jónéhányan, akik az ő emlékét fogjuk számontartani.

dcs

* * *

Nem jó vele ujjat húzni

Mint a legtöbb testrésznév, az ujj szavunk is sok színes és érdekes kifejezéssel gazdagította nyelvünk szóhasználatát.

Szórakoztató erőmutatvány volt az ujjhúzás, amely abból állt, hogy a két versenyző egymással szemben asztalhoz ült, és középső ujjukat horogszerűen összeakasztva, egymást próbálták a helyükről elhúzni. A siker reményében a régiek ujjat vontak, ujjat húztak, versengésszerűen erőmutogatással erőfitogtatással szórakoztak. A kifejezést később lehetett átvitt értelemben is használni. Az ujjat húz átvitt értelemben 'belelőt, összetűz' jelentésű. Ennek tagadó formája - nem jó vele ujjat húzni - konkrétan és elvontan is a sikertelenséggel egyenértékű.

Nem nehéz az ujj szóval kapcsolatban egyéb kifejezéseket is találni. Itt van mindjárt az az eset, amikor határozottan tagadom, hogy bántottam embertársamat, kijelentem: egy ujjal sem nyúltam hozzá! Előfordul persze, hogy nem is segítem nehézségei közepette, az ujjamat se mozdítom érte, mert úgy vélem, még arra sem érdemes. Kirívó viselkedése miatt az emberek csúfolják, gúnyolják, megszólják: ujjal mutogatnak rá.

Ha valakinek biztos tudását akarjuk hangsúlyozni, megintcsak az ujjunkra hivatkozunk: a kisujjában több van, mint másnak a fejében. Elvesztette valaki minden vagyonát? Elhagyta családja? Akkor: úgy maradt, mint az ujjam. Kitalál valaki valamilyen meg nem történt esetet? El se hisszük, úgy véljük, hogy az ujjából vagy a kisujjából szopta. Ha bizonyítékaim vannak, mondom: nem a kisujjamból szoptam. Ha egy-egy asszony azt teszi urával, amit akar, kénye-kedve szerint bánik vele: az ujjá köré csavarja. Tudom, olyan bő és ízletes lesz az ünnepi lakoma, hogy mindenki mind a tíz ujját megnyalhatja vagy megszophatja utána. S az sem megalázó dolog, ha valaki a számára szokatlan vagy éppen kellemetlen munkát is elvégzi, mert nem esik le az aranygyűrű az ujjáról.

Vannak az ujj szóval kapcsolatos, a fentieknél nehezebben magyarázható kifejezések. A tudását könnyen kimutató embert így szoktuk jellemezni: az egészet kirázza a kisujjából, régebben: kirázza az ujjából. Kétségtelen, hogy eredetileg a szólásban szereplő ujj valami ruhaféle ujját jelenthette. Ha tartottak benne valamit, főleg nagyvásárkor, bekötötték. Erről szól a népdal is: „Be van az én szűröm ujjá kötve... / Az egyikben acél, kova, tapló, / A másikban százforintos bankó.” A szűr tulajdonosa, ha tehetős volt, a bankót - mint mi a biztos tudásunkat - csak úgy kirázta a szűr ujjából. A szólás később, átvitt értelmű használatban azt fejezi ki, hogy bizonyos tudásanyag átadásához nem is kell fej, ész, az illetőnek az egész a kisujjában van, s ha úgy hozza az alkalom: kirázza a kisujjából.

Murádin László